

برای رسیدن به زندگی توسعه یافته و همراه با پیشرفت، به مهندسی و مدیریت آن نیازمندیم و باید مدلی متناسب با ارزشهای دینی و ملی طراحی و تدوین گردد.

وزیر کشور:

نظام برنامه ریزی نادقیق

باعث عدم توازن در کشور

شده است.

توازن

توسعه ناموزن منطقه ای : معمای غامض یا معماری نادرست

حجت الله میرزایی

تلیخیص : امیر حسین قادری

(به نقل از ضمیمه اقتصادی شرق)

توسعه در ایران نسبت به گذشته بهبود پیدا کرده است اما بر اساس معیار های کل نگر توسعه ای، عملکرد برنامه های توسعه ی منطقه ای رضایت بخش نبوده است و علی رغم گذشت شش دهه خطوط توسعه نیافتگی این منطق همچنان پابرجا هستند.

ب. تدوین اسناد برنامه ریزی توسعه ای و پیامدهای آن

در این دوران، متاثر از تحولات نظری و عملی در سطح جهانی، در ایران نیز - اگرچه محدود و با تاخیر زیاد- نظریه های برنامه ریزی منطقه ای دچار تحول شده است. به تدریج ضرورت برنامه توسعه منطقه ای با رویکرد آینده نگر، سیستمی و مشارکتی و نیز ضرورت تمرکز زدایی اقتصادی، مالی و اداری پذیرفته شد. در سالهای 75 الی 85 برای اولین بار چندین سند مهم استانی با مشارکت آنها تدوین شد که مهمترین آنها عبارتند از:

➤ راهبردهای توسعه بلند مدت استان ها

➤ برنامه های سوم و چهارم توسعه استان ها

➤ اسناد آمایش استانی

➤ مطالعات کالبدی ایران در پهنه بندی منطقه ای ده گانه کشور

➤ تهیه گزارش توسعه انسانی در استان ها (در دو نوبت)

➤ اسناد مطالعات جامع مسکن استان ها

➤ مطالعات پیمایش ملی ایرانیان در مراکز استان ها و ...

مهمترین پیامد غیر مستقیم تدوین این اسناد، تقویت ساختاری و کارکردی نظام برنامه ریزی در استان ها و نیز ارتقای فرهنگ برنامه ریزی در بین مدیران دولتی استان ها بود.

به عبارت دیگر با وجود تلاش ها و اقدامات بسیار در شش دهه گذشته، مشخصه ها و ویژگی های اصلی توسعه نیافتگی کمابیش پابرجا هستند هرچند کیفیت و قوت آنها دچار تغییر شده است در عمل دو پدیده مهمی که در رویکرد مکانیکی دولت ها نادیده گرفته شده بود یعنی فقدان رقابت پذیری در مناطق کم توسعه ناشی از توسعه نیافتگی نهادی و نیز علیت انباشتی موجود در مناطق توسعه یافته تر در کنار فقدان نظارت های ضروری سبب شد مناطق مرکزی، توسعه یافته تر و برنده نهایی مسابقه سیاست های توسعه گردد که تداوم آن به شکل گیری فاجعه ای در توسعه ملی منجر شود که عبارتند از:

1. تشدید شکاف بین مناطق کمتر توسعه یافته با توسعه یافته

2. خروج سرمایه خلاق انسانی

3. تشدید مهاجرت ها

4. تسریع در خروج منابع مالی در استان های کم توسعه

5. روند فزاینده تخریب محیطی

6. کاهش محسوس سرمایه های اجتماعی و سهم پایین مناطق کمتر توسعه یافته در اداره امور سیاسی و اقتصادی کشور

مهمترین نکته در عوامل ذکر شده این است که یک رابطه تشدید کننده بین آنها (شش مورد) وجود دارد و در هر باز تولید، وضعیت عوامل (متغیر ها) بدتر می شود.

محور های بحث

الف. تبعات سیاست های تمرکز محور

تبعات سیاست های تمرکز محور دولت ها، در شش دهه اخیر به طور خلاصه به قرار ذیل می باشند:

• سرمایه گذاری بالاسری اقتصادی و اجتماعی و ایجاد و توسعه زیربنای فیزیکی و اجتماعی

• پرداخت تسهیلات و اعتبارات با نرخ های بهره ترجیحی به بخش خصوصی برای سرمایه گذاران در مناطق

• معافیت های مالیاتی و تامین نهاده های مورد نیاز بنگاه های اقتصادی در مناطق از قبیل ارز دولتی، زمین و انرژی با قیمت های ترجیحی

• ایجاد نهاد های دولتی برنامه ریزی و طراحی و اجرای برنامه ها و سیاست ها و سطح مناطق

• ایجاد و ارتقای تشکیلات سیاسی و اداری دولتی برای اعمال حاکمیت و تامین خدمات اجتماعی و عمومی

• وضع قوانین و مقررات و سیاست های تسهیل کننده توسعه مناطق

اگر چه با معیارهای متعارف ارزیابی برنامه های توسعه، یعنی ارزیابی دستاوردهای نهایی، عملکرد نهاد برنامه ریزی منطقه ای، نامطلوب ارزیابی می شود؛ اما با رویکرد حداقلی، شکل گیری و تکامل این نهاد چند دستاورد مهم داشته است:

• استمرار ساختار حاکمیت سیاسی و اداری در مناطق

• شکل گیری زیرساخت های اداری

• پیشگیری از بحران های عمیق اقتصادی و اجتماعی ناشی از توسعه نیافتگی

• نوسازی نسبی کالبدی در مناطق

• ارتقای شاخص ها و مولفه های جزئی توسعه (نرخ باسوادی، امید به زندگی و درآمد سرانه و ...)

با وجود این دستاورد های مهم، واقعیت مهم نگران کننده این است که اگر چه با رویکرد حداقلی و معیار های جزئی مانند شاخص های برخورداری از زیرساخت های اقتصادی و اجتماعی وضعیت مناطق کم

برای رسیدن به زندگی توسعه یافته و همراه با پیشرفت، به مهندسی و مدیریت آن نیازمندیم و باید مدلی متناسب با ارزشهای دینی و ملی طراحی و تدوین گردد .

وزیر کشور:

نظام برنامه ریزی نادقیق

باعث عدم توازن در کشور

شده است .

توازن

در دولت های نهم و دهم با افزایش ناگهانی درآمد های نفتی و امکان پذیری توزیع آن ، با وجود سازوکارهای قانونی مانند برنامه توسعه مصوب ، نهاد های برنامه ریزی توسعه و نظام برنامه ریزی منطقه ای به حاشیه رانده شد ؛ با غلبه ایدئولوژی مهندسی با تفکر غالب بنیادگرایی سرمایه و شتاب زدگی غیر متعارفی که در غرور کاذب ناشی از فقدان شناخت سیستمی مسایل کلیدی توسعه مناطق ریشه داشت مصوبات سفرهای استانی برای توسعه عملیات عمرانی تنها با تکیه بر تخصیص کاغذی منابع نفتی را جایگزین اندیشه و اقدام برنامه ریزی شده کرد و نظارت های حداقلی امری که دست و پاگیر تلقی می شد جای خود را به تسریع و تعجیل در تولید مصوبات و تقسیم هدایای ریالی به استان ها داد .

با تعلیق نهاد برنامه ریزی توسعه و غفلت از ملاحظات آمایش سرزمین ، در کنار تشدید ساختار های رانت جویانه در اقتصاد ، زمینه افزایش ناموزونی منطقه ای فراهم شد که تا دهها سال بعد آثار آن برای توسعه ملی باقی خواهد ماند .

جمع بندی و پیشنهادات

اصلاح در نظام برنامه ریزی توسعه ای یک ضرورت راهبردی است ؛ سیاست های گذشته شکاف توسعه ای در مناطق کشور را عمیق تر کرده و آسیب های مختلفی به همراه داشته است ، انتظار می رود در برنامه ششم توسعه ، با آسیب شناسی نهاد های برنامه ریزی ، اصلاح و تقویت آن در دستور کار دولت قرار بگیرد ؛ اصلاحات ضروری در ساختار نهاد برنامه ریزی ، دست کم باید محورهای زیر را در بر گیرد :

1. تقویت نهاد برنامه ریزی (نه الزاما سازمان برنامه ریزی دولتی) و ارتقای استقلال و توانمندی سازی آن به نظام معتبر آمار و اطلاعات
2. حرکت به سمت ایجاد نهادهای برنامه ریزی مشارکتی و اجتماع محور
3. شکل گیری نهاد های برنامه ریزی بین منطقه ای بر مبنای ویژگی های آمایشی مناطق و هدف گذاری رقابت های بین منطقه ای و ناحیه ای
4. تمرکز زدایی از سطح ملی به مناطق
5. طراحی چشم انداز های منطقه ای بر مبنای مزیت های جدید
6. شکل گیری و تقویت نظام نوآوری منطقه ای و حفظ و انباشت سرمایه انسانی در در مناطق

این روند ها در محاسبات حساب های منطقه ای و محاسبات شاخص های توسعه انسانی و هم برخی از آمارهای رسمی مانند سرشماری های سالهای 85 و 90 مشهود است که مقایسه شاخص های توسعه انسانی استان های کشور با استان تهران ، به عنوان توسعه یافته ترین استان کشور ، نشان از شکاف عمیق و عدم توازن در سطح توسعه یافتگی استانهای کشور دارد .

ج. نتایج شکاف در توسعه مناطق

نتایج سرشماری سال 1390 حاکی از نرخ بالای بیکاری در مناطق توسعه نیافته غربی و شرقی و روند تخلیه جمعیت این مناطق است ؛ به عبارت دیگر ، توزیع جغرافیایی بسیار نامتوازن جمعیت که تا پیش از سرشماری سال 85 نزدیک به 90 درصد جمعیت در نیمه شمالی - غربی با 45 درصد وسعت و 10 درصد جمعیت در نیمه شرقی - جنوبی زندگی می کردند ، اما در همان نیمه اول ، تراکم جمعیتی بسیار بالا باز توزیع شده بود . اما نتایج این سرشماری حاکی از کاهش شدید نرخ رشد جمعیت در استان های شمال غرب و غربی کشور و افزایش بی سابقه مهاجرت به استان های نسبتا توسعه یافته تر است . به عبارت دقیق تر ، نرخ های بالای بیکاری در مناطق کم توسعه که حاکی از تداوم و تشدید رقابت ناپذیری آنهاست ، در کنار برخی سیاست های به ظاهر منطقه گرایانه مانند بومی گزینی دانشگاهها ، مهاجرت دسته جمعی خانوارها برای دستیابی به فرصت های کسب کار به سمت مناطق توسعه یافته تر در پی داشته است و استمرار آن به فاجعه ملی در آمایش سرزمین و توزیع جغرافیایی جمعیت خواهد انجامید . اما این همه ماجرا نیست در غیاب برنامه ریزی منطقه ای ساخت نزدیک به دو میلیون واحد مسکن مهر در شهرها در دستور کار قرار گرفت که در هیچ یک از استانها تناسبی با نیاز به مسکن نداشته و حدود 300 هزار آن در استان های جاذب جمعیت ساخته شده است که عملا آنها به ایستگاه اول موج بزرگ مهاجرات جدید از مناطق کم توسعه تبدیل می کند .

شاید بتوان ریشه این شکاف رو به افزایش منطقه ای را به بیان خلاصه ، تمرکز بر توزیع اعتبارات عمرانی و تسهیلات بانکی بر مبنای بنیادگرایی سرمایه و باور به معجزه آفرینی دلارهای نفتی و در بستری از اقدامات زیربنایی آمرانه و از بالا به پایین و غیر مشارکتی و غفلت تاریخی از نقش عوامل تاریخی دانست . این غفلت در موارد ذیل تجلی یافته است :

- توسعه نیافتگی حکمرانی منطقه ای و محلی
- سهم نسبتا پایین تر مناطق در سرمایه گذاری بالاسری اقتصادی و اجتماعی
- توسعه نیافتگی بازارها و محدودیت های شدید اطلاعات کارگزاران اقتصادی
- فقدان رویکرد آمایشی و برنامه ریزی فضایی در سرمایه گذاری بخش عمومی و هدایت منابع مالی و انسانی بخش خصوصی
- تمرکز سیاسی ، اداری و اقتصادی و سهم بسیار پایین مناطق در تصمیم گیری و سیاست گذاری توسعه
- فقدان نظام نوآوری و برنامه ریزی منطقه ای علمی و فن آوری

نشریه علمی - خبری توازن

دیرخانه دائمی همایش الگوی توسعه پایدار و توازن منطقه ای

مدیر مسئول : ابودر گوثری

سر دبیر و مدیر اجرایی : مهندس امیر حسین قادری

دریافت مطالب 021-26655141